

УДК 378.015.3:[159.942:159.925]:005.963.2](045)
DOI: 10.31732/2663-2209-2025-79-488-494

Дата надходження: 01.09.2025
Дата прийняття до друку: 25.09.2025
Дата публікації: 30.09.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕТОДОМ КОУЧИНГУ

Лариса Данилевич

Канд. психол. наук, доцент кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна, e-mail: lar62ko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2321-4285>

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF FUTURE PROFESSIONALS THROUGH COACHING METHOD

Larysa Danylevych

PhD (Psychology), Associate Professor of Psychology Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine, e-mail: lar62ko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2321-4285>

Анотація. У статті розглядається питання розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців методом коучингу в період навчання в ЗВО. Відзначено, що сучасна вища освіта, незважаючи на постійні реформи та оновлення, все ще значною мірою зосереджена на традиційних формах набуття знань у формуванні професійних навичок та не приділяє достатньої уваги розвитку емоційного інтелекту. Завдання розвитку ЕІ майбутніх фахівців в умовах навчання в ЗВО потребує розробки шляхів упровадження інноваційних методів, зокрема коучингу.

На основі здійсненого аналізу досліджень учених, обґрунтовано використання методу коучингу в освіті як ефективного інструменту для особистісного розвитку та емоційного інтелекту (ЕІ). Узагальнено підходи до розуміння емоційного інтелекту як здатність до глибокого усвідомлення, оцінки і вираження емоцій; розуміння емоцій та володіння знаннями про емоції; а також, здатність керувати власними емоціями, що сприяють емоційному та інтелектуальному зростанню особистості. Звертається увага на сутність інтегральної характеристики методу коучингу та особливості взаємозв'язку структурних компонентів емоційного інтелекту з основними принципами коучингу.

У статті узагальнено, що академічні лекційні, семінарські заняття не мають позитивного впливу на розвиток у студентів емоційного інтелекту, мотиваційної сфери та особистісних якостей, оскільки традиційне навчання лише інформує про важливість емоційного інтелекту (ЕІ), але не завжди допомагає студентам інтегрувати ці знання у реальну поведінку. Відзначено, що коучинг є процесом партнерської взаємодії, який спрямований на розкриття внутрішнього потенціалу особистості здобувача; допомагає краще розуміти себе, свої емоції, керувати своєю поведінкою для прийняття ефективних рішень.

Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців методом коучингу та набуття компетенцій використання коучингових технік для покращення самосвідомості, саморегуляції та емпатії, може мати позитивний вплив на формування відповідальності, стресостійкості та сприяти ефективній комунікації в професійній діяльності та побудові успішної кар'єри.

Ключові слова: емоційний інтелект, мотиваційна сфера особистості, соціальна поведінка, метод коучингу, коучинг, професійні компетенції, м'які навички (soft skills).

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 13

Abstract. The article considers the issues of developing the spiritual intelligence of future specialists using the coaching method during their studies in higher educational institutions. It is noted that modern higher education, despite constant reforms and updates, is still largely focused on traditional forms of obtaining knowledge in the formation of professional skills and does not pay sufficient attention to the development of emotional intelligence. The task of developing the emotional intelligence of future specialists in the conditions of study in higher educational institutions requires the development of ways to implement innovative methods, in particular coaching. Based on the analysis of scientific research, the use of the coaching method in education as an effective tool for personal development and emotional intelligence (EI) is substantiated. Approaches to understanding emotional intelligence are summarized as the ability to deeply understand, evaluate and express emotions; understanding emotions and possessing knowledge about emotions; as well as the ability to manage one's own emotions, which contribute to the emotional and intellectual growth of the individual. Attention is drawn to the essence of the integral characteristics of the coaching method and the

peculiarities of the relationship between the structural components of emotional intelligence and the basic principles of coaching.

The article summarizes that academic lectures and seminars do not have a positive impact on the development of emotional intelligence, motivational sphere and personal qualities in students, since traditional training only informs about the importance of emotional intelligence (EI), but does not always help students integrate this knowledge into real behavior. It is noted that coaching is a process of partnership interaction aimed at revealing the inner potential of the applicant's personality; it helps to better understand oneself, one's emotions, and manage one's behavior to make effective decisions. Developing the emotional intelligence of future professionals through coaching and acquiring the competencies to use coaching techniques to improve self-awareness, self-regulation, and empathy can have a positive impact on the formation of responsibility, stress resistance, and promote effective communication in professional activities and building a successful career.

Keywords: *emotional intelligence. motivational sphere of personality; social behavior; coaching method, coaching, professional competencies, soft skills.*

Formulas: *0, fig.: 0, tab.: 0, bib.: 13*

Постановка проблеми. У контексті сучасних змін у вищій освіті щодо підготовки майбутніх фахівців та фокусування уваги на впровадження інноваційних технологій у різних сферах суспільства у роботі з людьми, зростає потреба у випускниках, які володіють не лише професійними компетенціями, а й розвиненим емоційним інтелектом, прагненням до саморозвитку та здатність адаптуватися до змін у реаліях життя. Емоційний інтелект є важливою складовою ефективної професійної діяльності та забезпечує результативну взаємодію в соціальних відносинах, оскільки розуміння власного емоційного стану та емоцій оточуючих сприяє як взаєморозумінню у спілкуванні в різних ситуаціях, так і ефективному розв'язанню професійних завдань у системі соціальної взаємодії.

Сучасна вища освіта, незважаючи на постійні реформи та оновлення, все ще значною мірою зосереджена на передачі академічних знань та формуванні професійних навичок, часто не приділяє достатньої уваги розвитку емоційного інтелекту. У зв'язку з цим, виникає гостра потреба у пошуку та впровадженні інноваційних методів для набуття здобувачами навичок розвитку емоційного інтелекту. Саме тому дослідження можливостей коучингу як інструменту особистісного розвитку для формування емоційного інтелекту набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження емоційного інтелекту та його розвиток здійснювалися у наукових працях зарубіжних учених –

Г. Гарднера (1983), Р. Бар-Она (1997), Д. Гоулмана (1995), Дж. Майєра & П. Саловея (1993) та інших. В Україні теорію емоційного інтелекту розвивали учені М. Августюк (2022), К. Параскевова (2015), Е. Носенко & Н. Коврига (2003), О. Власова (2014), В. Моргун (2010) та інші.

У зростанні інтересу учених, педагогів до психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту, його ролі у життєдіяльності людини мають дослідження американського психолога Д. Гоулмана (1995). Також, значна частина учених визнають, що емоційний інтелект (EI) та інші «м'які» навички (soft skills) особистості відіграють важливу роль у досягненні результативності професійної діяльності завдяки підвищенню рівня самоусвідомленості та стресостійкості особистості, ефективності комунікації та лідерським якостям (Д. Гоулман, Р. Бояціс & McKee, 2002).

Аналіз наукових джерел показав, що питання розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців у період навчання у ЗВО є актуальним та відповідає запиту сучасного ринку праці, а завдання впровадження методу коучингу в освіту залишається недостатньо висвітленим (Сингаївська & Іванова, 2023).

Мета статті: дослідження питання шляхів розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців методом коучингу, його ефективності та умов використання в навчальному процесі ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Американські психологи

Д. Гоулман (1995), Дж. Майер & П. Саловей (1993), поняття «емоційний інтелект» пояснювали як здатність до глибокого усвідомлення, оцінки і вираження емоцій; розуміння емоцій та володіння знаннями про емоції; а також, здатність керувати власними емоціями, що сприяють емоційному та інтелектуальному зростанню особистості. Отже, емоційний інтелект поєднує в собі компоненти ментальних (когнітивних) здібностей, які сприяють усвідомленню і розумінню емоцій, як власних, так і інших людей.

Ученими (Майерс & Саловей, 1993) було запропоновано детальну структуру емоційного інтелекту з п'ятьма складовими:

1. Усвідомлення. Точність оцінки емоцій та їх вираження: зокрема, розуміти свої емоції, їх характер та інтенсивність, що вважається найважливішим умінням. Здатність усвідомити свої емоції і зрозуміти їх причини за думками, фізичним станом, зовнішнім виглядом, соціальною поведінкою; дає можливість людині ефективніше впоратися з ними.

2. Регулювання емоцій. Здатність керувати своїми емоціями виявляється у вмінні людини дивитися на ситуацію з різних точок зору і вирішувати проблеми більш ефективно. Регулювати емоції – це уміння заспокоїти себе, позбавитись тривожного стану, який виникає, суму, або роздратованості і навпаки, хто не володіє такою властивістю, постійно перебуває у стані дистресу, безпорадності у подоланні власних негативних почуттів.

3. Спроможність мотивувати себе до діяльності. Одним з компонентів є самоконтроль. Він реалізується у вигляді вміння відкладати отримання миттєвого задоволення заради досягнення більш значущої віддаленої мети, що є передумовою подальшої успішної діяльності.

4. Розуміння та розпізнавання емоцій інших людей, здатність виявляти емпатію. Це здатність людини визначити джерело емоцій, класифікувати їх, розпізнавати зв'язок між емоціями і словами,

інтерпретувати значення емоцій, розуміти складні почуття, переключення та подальший розвиток емоцій.

5. Управління емоціями. Вміння підтримувати доброзичливі відносини з оточуючими. Здатність позитивно ставитися до інших людей, як дуже цінна соціальна навичка, реалізується у спроможності людини керувати емоціями, які виникають при взаємодії з іншими людьми, яку ще називали соціальним інтелектом (Гарднер, 1983; Стернберг, 1985). Тобто, поєднання якостей зумовлює популярність людини з лідерськими здібностями, виявляється у вмінні впоратись з емоціями у міжособистісному спілкуванні та допомагає досягати значних успіхів у взаємодії з оточуючими.

Е. Носенко виокремила функції емоційного інтелекту як інтегральної особистісної властивості, що є необхідною умовою для ефективного функціонування в соціумі та досягнення особистісного і професійного успіху, зокрема: регулятивна (стресозахисна), адаптивна, мотиваційна, комунікативна, пізнавальна (Носенко, 2003).

У своїх дослідження О. Власова (2014) зосереджувала увагу на теоретичному обґрунтуванні феномену ЕІ та його значенні для професійної діяльності, досліджувала особливості розвитку ЕІ на різних етапах онтогенезу та його роль у професійному становленні особистості.

Отже, емоції впливають на мислення, тому їх важливо враховувати під час вирішення завдань, прийняття рішень і виборі своєї поведінки. Емоційний інтелект, на думку учених, є сукупністю когнітивних здатностей до ідентифікації, розуміння та управління емоціями, впливає на ефективність будь-якої діяльності і відіграє важливу роль, зокрема, у навчанні майбутніх фахівців.

Поняття «коуч» вперше з'явилося наприкінці ХІХ ст.-початку ХХ ст. у спортивній лексиці, як назва професії, яка допомагає спортсмену добре підготуватися до змагань і використати усі внутрішні

ресурси для перемоги у цих змаганнях (Голві, 1974). Наразі метод коучингу почав використовуватися в менеджменті, інструктуванні, психологічному консультуванні, а його інструменти почали застосовуватися в освітньому менеджменті.

Більшість учених переконані, що коучинг допомагає особистості навчитися вчитися, використовувати не тільки техніки, які застосовуються в певних ситуаціях, а ще є методом управління, взаємодії з людьми, а також способом мислення щодо підвищення результативності діяльності.

Ефективність коучингу як методу розвитку емоційного інтелекту (ЕІ) у процесі навчання досліджується у працях зарубіжних (Гоулман, 1995; Гоулман, Бояціс & МакКее, 2002) та українських учених (Андрєєва, 2011; Гичко, 2018; Нежинська & Тименко, 2015, 2017). Дослідники розглядають коучинг не просто як техніку, а як системний підхід, що сприяє глибоким особистісним змінам.

Високу оцінку коучингу в навчанні надавав Т. Голві (1993), розробник даного методу, який спрямований на розкриття потенціалу особистості для підвищення рівня власної продуктивності та ефективності.

В окремих роботах опубліковані результати емпіричних досліджень, які підтверджують ефективність коучингу. Серед найвпливовіших праць актуальними є дослідження ученого Р. Бояціса (2002), як одного з провідних дослідників ЕІ, який у своїх дослідженнях наголошує на важливості розвитку емоційної компетентності для лідерства, професійного успіху, а розроблені ним коучингові програми допомагають студентам та менеджерам підвищувати рівень ЕІ. Автор використовує науковий підхід, який ґрунтується на концепції «навмисних змін», де коучинг виступає важливим інструментом у перетворенні бажаних змін на реальні дії.

Українські учені також визначили переваги методу коучингу над іншими методами розвитку ЕІ, його інтегративну

природу та підкреслювали важливість комплексного підходу до розвитку ЕІ, який охоплює самоусвідомлення, саморегуляцію та соціальні навички; може використовуватися як в індивідуальній, так і груповій роботі зі студентами (Андрєєва, 2011; Нежинська, & Тименко, 2015, Гичко, 2018),

Учені О. Нежинська & В. Тименко (2015) розробили основні принципи використання коучингу в системі вищої освіти України та впровадження коучингу в освітній процес. За оцінками авторів, метод коучингу є інноваційною освітньою технологією та розглядається не просто як метод, а як цілісна технологія, що здатна змінити традиційну парадигму навчання, зокрема на основі:

- особистісно-орієнтованого підходу: у центрі уваги – потреби, цілі, інтереси та потенціал конкретного студента, що є важливим для його подальшого професійного та особистісного зростання;

- активної позиції студента: на відміну від пасивного сприйняття інформації, коучинг спонукає до самостійного пошуку рішень, саморефлексії та відповідальності за власне навчання;

- внутрішньої мотивації студентів: завдяки запитанням, що спонукають до роздумів, студент сам формулює свої цілі та шляхи їх досягнення, що робить процес навчання більш усвідомленим і результативним. Це, в свою чергу, сприяє формуванню проактивної життєвої позиції та готовності до безперервного навчання.

Коучинг розглядається як інструмент формування «м'яких» навичок (soft skills) та є особливо ефективним для розвитку комунікативних навичок, емпатії, лідерства та здатності до вирішення проблем, що є ключовими компонентами емоційного інтелекту (Гоулмен, 1995). Практичні вправи та діалог з коучем допомагають студентам відпрацювати ці навички у безпечному середовищі.

Не зважаючи та поширеність коучингу в бізнес-середовищі в Україні, він

ще не набув достатнього поширення в системі вищої освіти, що могло б завдяки впровадженню коучингових технологій у навчальний процес значно підвищити якість підготовки майбутніх фахівців. Традиційні методи навчання – лекції, семінари чи тренінги, які здебільшого орієнтовані на передачу знань, часто мають обмежений вплив на розвиток особистісних якостей. Вони можуть інформувати про важливість емоційного інтелекту (EI), але не завжди допомагають студентам інтегрувати ці знання у реальну поведінку. На відміну від директивного навчання, коучинг є процесом партнерської взаємодії, спрямованим на розкриття внутрішнього потенціалу особистості здобувача завдяки ключовим принципам в процесі навчання:

1). *Орієнтація на особистість.* Коучинг спрямовує студента самостійно знайти відповіді, усвідомити свої сильні та слабкі сторони, а не надає готові рішення. Заняття будуються з урахуванням потенційних можливостей студента, а не лише стандартної програми.

2). *Партнерство та рівність.* Викладач-коуч і студенти виступають як рівноправні партнери, що сприяє довірі та відкритості.

3). *Акцент на саморефлексії.* Коучинг спонукає до глибокого аналізу власних емоцій, реакцій і переконань, що є основою для розвитку самоусвідомлення – ключового компонента EI.

4). *Спрямованість на дію та результат* (фокусує увагу на вирішенні завдання, а не на проблемі). Замість глибокого аналізу причин невдач, коучинг зосереджується на пошуку шляхів досягнення бажаного стану, надає інструменти, як перетворити теоретичні знання на конкретні кроки для досягнення цілей; важливо для розвитку саморегуляції та управління емоціями в реальних ситуаціях. Наприклад, замість «чому ти не встигаєш?» ставиться запитання «що ти можеш зробити, щоб встигати?».

5). *Активне слухання та відкриті запитання, розвиток емпатії.* Викладач-коуч уважно слухає, не перебиваючи та не

оцінюючи, і ставить запитання, що спонукають студента до глибокої саморефлексії та пошуку власних відповідей (наприклад, консультування для магістерської, бакалаврської роботи). Набуття навичок активного слухання та завдяки відкритим запитанням, коучинг покращує здатність до розуміння інших, що є основою соціальної свідомості та управління відносинами.

6). *Відповідальність студента.* Коучинг розвиває особисту відповідальність за свої дії та результати. Студент сам приймає рішення та несе за них відповідальність.

Таким чином, коучинг є не лише методом передачі інформації, а й потужним інструментом особистісного розвитку. Він створює умови, в яких студенти можуть усвідомити, відчути та відпрацювати на практиці компоненти EI, що робить цей підхід надзвичайно перспективним для освітнього середовища.

Коучинг в освітньому процесі – це не просто новий метод викладання, а філософія взаємодії між викладачем (коучем) та студентом. Його сутність полягає у партнерській підтримці, що сприяє розкриттю потенціалу студента. На відміну від традиційного навчання, де викладач є джерелом знань, у коучингу він стає фасилітатором, який допомагає студенту самостійно знаходити рішення, формувати цілі та розвивати навички (Дж. Уїтмор, 1992). Метою коучингу в освітньому середовищі під керівництвом викладача-коуча є набуття студентами не лише професійних компетенцій, а розвиток мотиваційної сфери особистості – «мотив прагнення до самоефективності», зокрема: самостійно мислити, вирішувати проблеми та брати відповідальність за своє навчання та розвиток.

На основі узагальнення практики освітнього менеджменту ученими загальновизнані наступні форми застосування коучингу в освітньому процесі:

– індивідуальна робота коучингу може бути реалізована як індивідуальні

сесії, що дозволяють максимально точно працювати над особистими запитами студента, зокрема, як підготовка курсової/кваліфікаційної роботи, розвиток комунікативних навичок;

– груповий коучинг застосовується для роботи з академічною групою. Завдання та обговорення організовуються таким чином, щоб кожен учасник міг висловитися, поставити цілі та знайти шляхи їх досягнення за допомогою групової взаємодії, що сприяє розвитку соціальних навичок у командній роботі;

– інтеграція в навчальні курси з використанням елементів коучингу (відкриті запитання, рефлексивні вправи та інші) можуть бути органічно вбудовані в традиційні лекції та семінари. Наприклад, після вивчення теми, замість перевірки знань, студентам можна поставити запитання: «Як ви можете застосувати цю інформацію у своїй майбутній професії?»;

– саморозвиток та відповідальність: коучинг мотивує студентів до безперервного навчання та саморозвитку, що є критично важливим в умовах швидкоплинних змін; навчає самостійно ставити цілі, аналізувати прогрес та знаходити шляхи для власного зростання.

Коучинговий підхід створює сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту та переводить теоретичні знання в площину практичного досвіду. Замість того, щоб просто розповідати про ЕІ, інструменти коучингу допомагають студентам усвідомити, відчути та відпрацювати компоненти на практиці. На основі коучингового підходу під керівництвом досвідченого викладача-коуча студенти набувають компетенції, зокрема:

1). Усвідомлення: від «знаю» до «розумію». Коучинг починається з саморефлексії. За допомогою відкритих запитань коуч спонукає студента заглибитися у власні переживання. Наприклад, замість того, щоб сказати «важливо керувати своїми емоціями», коуч може запитати: «Коли ви востаннє відчували розчарування? Де саме в тілі ви відчували

цю емоцію? Що це відчуття вам говорить?» Це дозволяє студенту усвідомити свої емоції на більш глибокому рівні, побачити їхню природу та джерела. Такий підхід допомагає вийти за рамки абстрактного знання і почати сприймати ЕІ як реальний інструмент для розуміння себе.

2). Розуміння власних емоцій та інших людей: емоції сприймаються як дані. В процесі коучингу студент навчається відчувати емоції без осуду. Це відбувається через створення безпечного середовища, де студент може відкрито говорити про свої почуття. Коуч допомагає йому зрозуміти, що емоції – це не «добре» чи «погано», а цінна інформація про навколишній світ та власні потреби. Наприклад, якщо студент відчуває тривогу перед виступом, викладач-коуч не пропонує її «придушити». Натомість, він запитує: «Яку інформацію несе ця тривога? Можливо, вона говорить про те, що вам потрібно краще підготуватися або відпрацювати певні моменти?». Це вчить сприймати емоції як підказки, а не перешкоди.

3). Відпрацювання, практична інтеграція навичок. Найважливішою перевагою коучингу є можливість відпрацювати навички ЕІ в конкретних ситуаціях. Коуч допомагає студенту розробити план дій для реальних викликів – будь то підготовка до співбесіди, вирішення конфлікту з одногрупником чи управління стресом під час сесії. Наприклад, після того, як студент усвідомив і відчув свою тривогу, він може за допомогою запитань розробити стратегію: «Що я зроблю, щоб відчувати себе впевненіше? Які дії я можу виконати прямо зараз?». Коучинговий підхід перетворює абстрактну навичку в конкретну поведінку, яка формує стійкі звички та зміцнює емоційний інтелект на практиці.

Висновки. В період набуття професійних компетенцій розвиток емоційного інтелекту є важливою складовою успіху здобувачів у навчальній діяльності. Завдяки постійному розвитку емоційного інтелекту зростає емоційна

стійкість особистості, самоусвідомлення емоцій, що забезпечує задоволення потреби у професійній самореалізації та досягненні продуктивності. Розвинутий емоційний інтелект допомагає здобувачам вищої освіти стати більш компетентним в міжособистісних взаєминах, уважніше сприймати точки зору інших людей та ефективніше вирішувати конфлікти, підвищити якість виконання навчальної діяльності. Варто наголосити, що ознайомлення з методом коучингу та використання інструментів є кроками до саморозвитку, і щоб достатньо оволодіти

методом коучингу – необхідно пройти навчання у школі коучингу.

Розвиток емоційного інтелекту методом коучингу дозволяє формувати у студентів вчитися керувати власними емоціями для прийняття ефективних рішень, відповідальність, стресостійкість та ефективну комунікацію в професійній діяльності та побудови успішної кар'єри. Ефективність коучингу в освіті досягається саме через поєднання різних форм роботи, які дозволяють охопити як особистісні цілі студента, так і розвиток навичок у командній взаємодії.

Література:

1. Августюк, М. М. (2022). Методичні поради до підвищення рівня емоційного інтелекту в здобувачів вищої освіти. (94 с.) Острог : Вид-во Націон. університету «Острозька академія».
2. Моргун, В. Ф. (2010). Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*, 6(97), 2–15.
3. Нежинська, О. О., & Тименко, В. М. (2015). Використання коучингу в системі вищої освіти України. *Вісник післядипломної освіти*, 15(28), 236–245.
4. Нежинська, О. О. (2017). Основи коучингу : навч. посібник. (220 с.) Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС».
5. Носенко, Е. Л., & Коврига Н. В. (2003). Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції: моногр. 126 с. Київ: Вища школа.
6. Параскевова К. Г. (2015). Емоційний інтелект як чинник регуляції емоційно-мотиваційної сфери особистості : Автореф. дис. ... к. психол.н. (17 с.) Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна.
7. Подофей, С. О. (2019). Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення методом коучингу – необхідно пройти навчання у школі коучингу. *Науковий вісник Херсонського держ. універ-ту. Серія Психологічні науки*, 1, 260–265.
8. Сингаївська, І., & Іванова, О. (2023). Коучинговий підхід як інструмент для встановлення довірливих стосунків між батьками і підлітками. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2(70), 166–172. - DOI 10.31732/2663-2209-2022-70-166-172
9. Чернишова, Л. І., & Жовта, Д. В. (2020). Тенденції розвитку коучингу в Україні. *Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку* : Матеріали II Міжнар.наук.-практ. конференції. Дніпро: Середняк Т. К., 164–166.
10. Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York : Bantam Books, 352 p.
11. Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2002). *Primal Leadership: Realizing the Power of Emotional Intelligence*. Harvard Business School Press, Boston.
12. Anthony, M Grant (2012). *Coaching for leadership and emotional intelligence*.
13. Mayer, J.D., & Salovey, P. (1993). The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17(4), 433–442.